

ДАНИ ОТВОРЕНИХ ВРАТА НА АСТРОНОМСКОЈ ОПСЕРВАТОРИЈИ У БЕОГРАДУ

ВЕСНА МИЈАТОВИЋ и НЕНАД МИЛОВАНОВИЋ

Астрономска опсерваторија, Београд

Резиме. У раду дајемо преглед посета грађана Астрономској опсерваторији у Београду од почетка њеног рад на Звездари (1932. године) до данас.

Abstract. In this paper, we provide an overview of citizen visits to the Astronomical Observatory in Belgrade from the beginning of the Observatory's work at Zvezdara (1932) to the present day.

1. УВОД

Астрономска опсерваторија у Београду, основана 1887. године, је једна од најстаријих и најуспешнијих научно-истраживачких институција у Србији. Од 30-тих година прошлога века Опсерваторија се налази у грађевинском комплексу који је због својих изузетних архитектонских вредности 2001. године проглашен за споменик културе („Службени гласник РС“, 2001). Осим јединствених архитектонских објеката, Опсерваторија поседује веома значајну и вредну Збирку астрономских инструмената која је од стране Музеја науке и технике утврђена за културно добро техничке културе. По угледу на старе и славне европске и светске опсерваторије, дугорочним стратешким планом, Астрономска опсерваторија је 2015. године покренула иницијативу за систематску обнову и ревитализацију постојећег парковског уређења са павиљонима у које су монтирани телескопи за посматрање небеских објеката (Мијатовић, Шевић, 2023). Осим заштите споменика културе и научно-стручне промоције астрономије, један од циљева ове иницијативе је отварање Астрономске опсерваторије за квалитетне посете грађана, као и посете едукативно-образованог карактера у циљу подизања свести о значају културно-историјског наслеђа у науци. Треба имати у виду да је Астрономска опсерваторија једна од установа која се кроз научни рад

истраживача бави уско стручним темама из области астрономије. У циљу приближавања основне делатности Астрономске опсерваторије, као и промоције њеног културно-историјског наслеђа, потребно је организовати групне посете за грађане у виду отворених врата, али и других манифестација. На тај начин се научни рад и богата астрономска баштина Опсерваторије приближава обичним грађанима.

2. ОРГАНИЗАЦИЈА ДАНА ОТВОРЕНИХ ВРАТА

Астрономска опсерваторија у Београду, као споменик културе и као институција специфична по својој функцији и намени, због велике заинтересованости грађана, од 2016. године редовно самостално организује Дане отворених врата.

Иницијатива за покретање ове јединствене активности Опсерваторије произашла је из потребе да се Астрономска опсерваторија отвори према јавности. До данас су у различитим временским периодима у њој учествовали Весна Мијатовић, Ненад Миловановић, др Слободан Нинковић и др Милан Стојановић.

Пројектом "Дани отворених врата Астрономске опсерваторије у Београду", организују се бесплатне посете за грађане током седам месеци, сваке последње суботе у месецу, у периоду од априла до октобра текуће године. У оквиру овог пројекта реализују се програми који омогућавају упознавање шире јавности са историјом развоја Астрономске опсерваторије, која је један од најстаријих научних института у Србији, као и програми популаризације актуелног научног рада њених сарадника из области астрономије.

Приликом обиласка, посетиоцима, који се унапред пријављују за обилазак Комплекса Астрономске опсерваторије, се кроз пројекат Дана отворених врата нуде две активности/целине:

1. Предавање са презентацијом о историјском развоју Астрономске опсерваторије и астрономске науке у Србији са нагласком на актуелни научни рад сарадника Опсерваторије и издавачку делатност института.

2. Стручно вођење кроз три објекта – павиљона са телескопима. Посетиоци обилазе Павиљон Малог меридијанског круга (Школски павиљон), Павиљон Малог рефрактора и Павиљон Великог рефрактора. У Павиљону Великог рефрактора из стручног предавања домаћина посетиоци могу чути податке који се односе на остварене научне резултате, који су до краја 90-тих година 20-ог века добијани

захваљујући коришћењу инструмената-телескопа које су имали прилику да виде (Димитријевић, 1997).

У циљу евалуације и што успешнијег организовања стручних вођења, предавачи током предавања и обиласка појединих објеката остварују интеракцију са посетиоцима кроз одговоре на различита питања. Од 2024. године уведена је и Књига утисака.

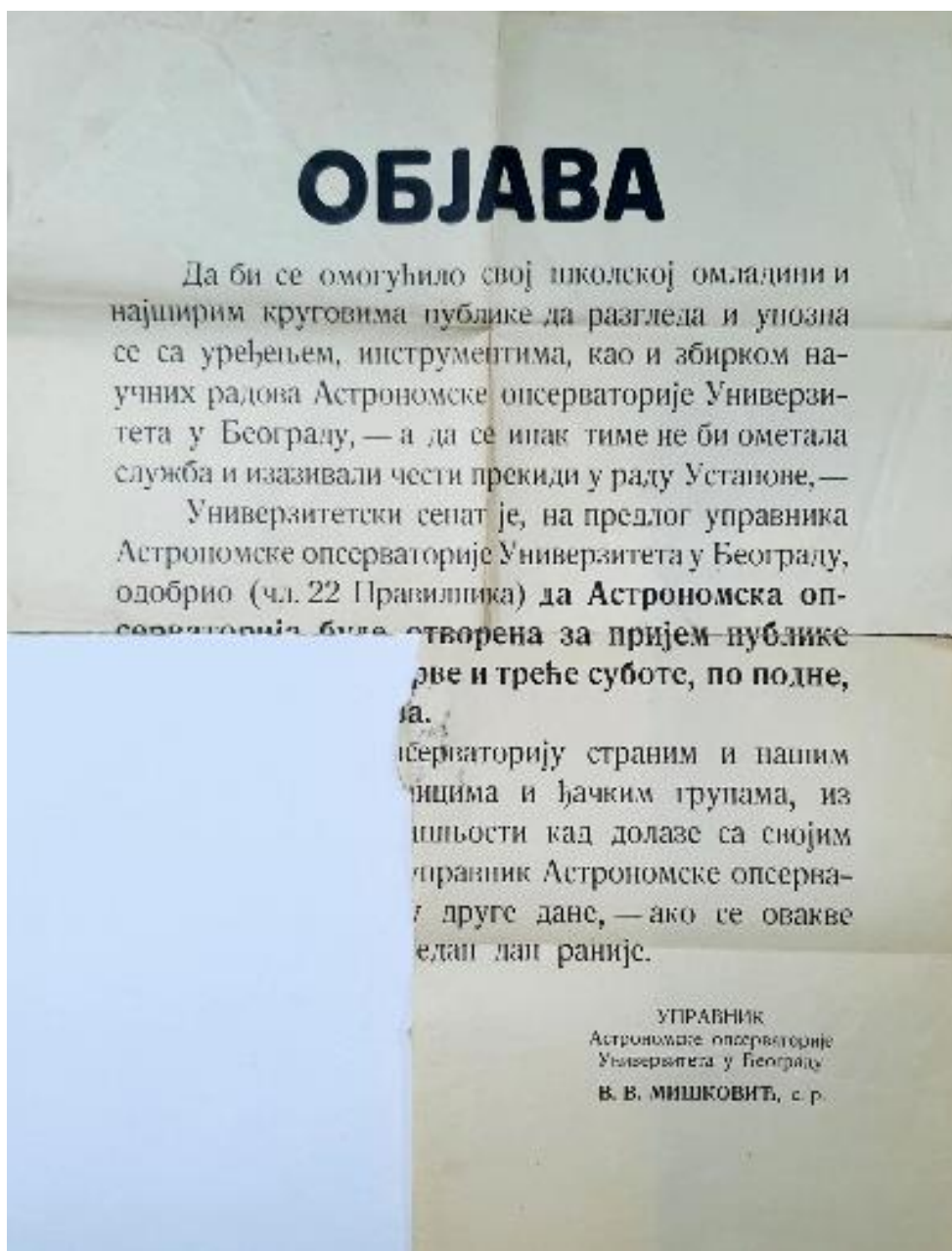
Може се претпоставити да је већ од изградње на садашњој локацији 1932. године (Милашиновић-Марић, 2001), Опсерваторија била отворена за повремене посете најширег круга публике, од школске омладине до свих заинтересованих грађана. О томе сведочи Наредба управника Астрономске опсерваторије о унутрашњој организацији Астрономске опсерваторије према новом правилнику, деловодни бр. 573 од 6. 8. 1940. године (Ђокић, 2007).

У наредби бр. 85 стоји:

„Свем научном, стручном и помоћном особљу Астрономске опсерваторије

У смислу чл. 33 новог Правилника Астрономске опсерваторије поново се отвара Опсерваторија за посете публике, али у нешто ограниченијој мери него што је то било по старом Правилнику. Опсерваторија ће бити отворена I и III суботе сваког месеца од 15 до 18 часова. Као упутство особљу које ће дежурати за пријем публике, сматрам за потребно да дам обавештења о ономе шта од Опсерваторије треба посетиоцима пружити ради њиховог обавештења и ради приказа нашег рада. Од инструмената и Опсерваторијиних уређаја публици се може показати и објаснити: Мали рефрактор, Меридијански круг, Астрограф, Велики рефрактор, Тражилац комета и најзад Библиотека...“

Колико се озбиљно схватао рад на популаризацији новосаграђене Опсерваторије и њеног рада говори и делимично сачуван плакат - Објава, са прецизним подацима о терминима и условима посета Астрономској опсерваторији. Ове посете је одобравао Универзитетски сенат на предлог управника Астрономске опсерваторије Војислава В. Мишковића. Објава је пронађена у посматрачким свескама проф. др Бранислава Шеварлића и није сачувана у целости.

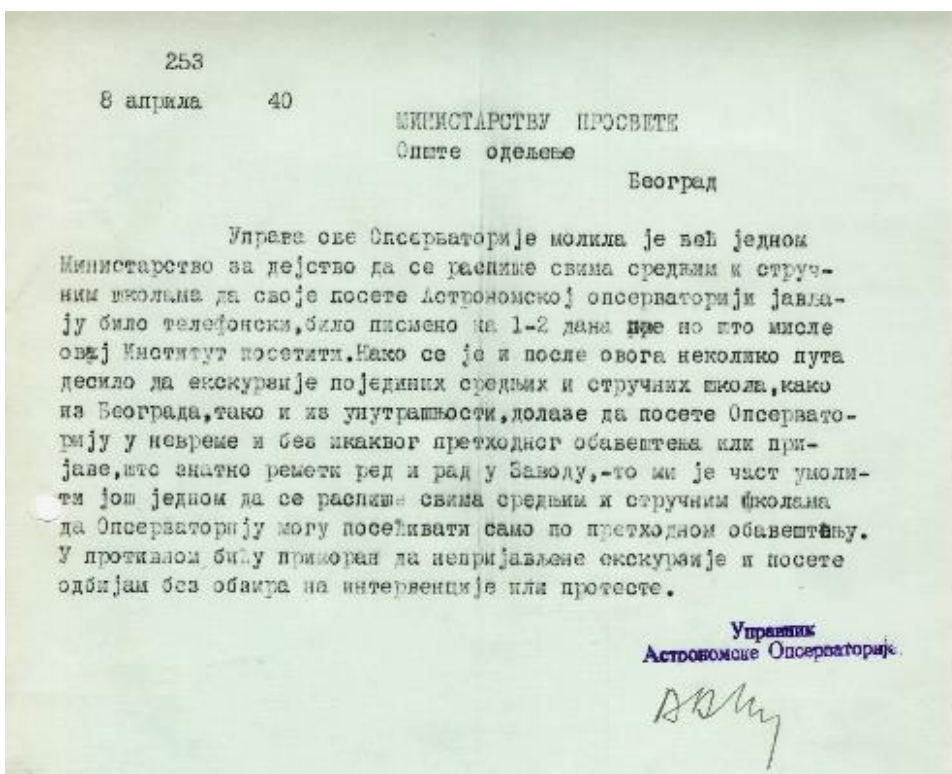
Слика 1. Делимично сачувана Објава (пронађена у посматрачкој свесци проф. др Бранислава Шеварлића).

Из до сада објављене архивске грађе Астрономске опсерваторије, не може се са сигурношћу утврдити до када су организоване посете грађана

са унапред утврђеним терминима обилазака. Посете ученика и студената су се континуирано кроз време примале на Опсерваторију, али у зависности од нивоа заинтересованости наставног кадра основних и средњих школа, као и универзитетских установа.

Из Молбе управника Астрономске опсерваторије Војислава В. Мишковића, која је била упућена Министарству просвете (општем одељењу), бр. 253 од 8. априла 1940. године, види се да су на Институт примане још у то време ђачке посете из Београда и унутрашњости (Архива Астрономске опсерваторије, од дел.бр. 253 од 8. априла 1940, види Сliku 2).

Занимљив је податак да је током јуна месеца ратне 1941. године, у време када је Опсерваторија била под надзором немачких власти, владало интересовање за посету Опсерваторији. Током јуна месеца 1941. године Опсерваторију је посетило 306 немачких војника (Јанц, Поповић, 2024).

Слика 2. Молба Министарству просвете.

Данас је Дан отворених врата препознатљива активност Астрономске опсерваторије. Сваке последње суботе у месецу, од априла до октобра, организују се две групе стручног вођења, у 11 и 13 часова. Према пријавама групе имају најмање 70 посетилаца. Али, често тај број због велике заинтересованости буде знатно већи. До сада је организовано преко 130 група стручног вођења кроз Комплекс Астрономске опсерваторије. Више од 8000 посетилаца је имало прилику да се од 2016. године упозна са његовим значајем. Дани отворених врата Астрономске опсерваторије су повезани и са различитим манифестацијама које укључују популаризацију науке и културе у Београду и Србији, као што су Отворен дан института Србије, Дани европске баштине, Дани Београда, Ноћ музеја, БИНА (Београдска међународна недеља архитектуре), Звездариште - Дечији позоришни фестивал... итд.

Слика 3. Домаћини Дана отворених врата током посете Павиљону Великог рефрактора, Весна Мијатовић и Ненад Миловановић.

Кроз пријем посетилаца разноврсних циљних група, Астрономска опсерваторија као научна институција доприноси промоцији и унапређењу астрономске науке и омогућава продирање најновијих научних информација до што већег броја грађана. Такође доприноси и промоцији културно-историјског наслеђа кроз заштиту Комплекса Астрономске опсерваторије као јединственог споменика културе. Ова корисна активност Опсерваторије ће бити настављена и у будућности, а тренутно је у плану повећање капацитета за пријем посетилаца кроз обезбеђивање новог наменског простора за групне посете.

Литература

Архива Астрономске Опсерваторије, Општа документа 1939-1940.

Димитријевић, М. 1997, 110 година Астрономске опсерваторије, Publ. Astron. Obs. Belgrade, No. 56, 9-20.

Ђокић, М. 2007, Документи Астрономске опсерваторије Универзитета у Београду 1925-1941, Publ. Astron. Obs. Belgrade, No.77, 131-132.

Јанц, Н., Поповић, Ј. Ч. 2024, Астрономска опсерваторија у ратним временима, Publ. Astron. Obs. Belgrade, No. 103, 61-85.

Мијатовић, В., Шевић, А. 2023, Све је у броју и мери: обнова објеката Астрономске опсерваторије, Астрономска опсерваторија, Београд, 18-21.

Милашиновић-Марић, Д. 2001, Архитекта Јан Дубови, Библиотека Посебна издања, Задужбина Андрејевић, Београд, 49-56.

Службени гласник Републике Србије, 2001, бр. 32/01, 27.

